

Фірсова Оксана Дмитрівна,
к. держ. упр., доцент кафедри соціальної і гуманітарної політики,
Національна академія державного управління при Президентові України,
м. Київ
ORCID 0000-0001-9695-0729;

Соломенна Любов Василівна,
аспірантка кафедри соціальної і гуманітарної політики,
Національна академія державного управління при Президентові України,
м. Київ
ORCID 0000-0003-2548-8594

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я ПРАЦЮЮЧОГО НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

УДК 351.77:349.2 (477)

doi: 10.34213/ap.21.01.12

У статті досліджується чинна нормативно-правова база з питань збереження здоров'я працюючого населення. У правовому полі прийнято виокремлювати охорону праці, що розглядається переважно як промислова безпека, і питання санітарії, гігієни та виробничого середовища, що розглядаються як гігієна праці, на відміну від комплексного підходу. Необхідною умовою успішної адаптації вітчизняного законодавства у цій сфері до міжнародних і європейських норм є розробка Національної стратегії із заохочення безпеки та гігієни праці і прийняття закону, який слугуватиме правовою основою національної системи запобігання професійним ризикам і визначить загальні функції, основні обов'язки та права всіх зацікавлених сторін цієї сфери (держави, працівників, роботодавців) щодо здоров'я і безпеки працівників.

Ключові слова: публічна політика; політика охорони здоров'я; здоров'я працюючого населення; безпека праці; українське законодавство.

Постановка проблеми. Життя і здоров'я людини, недоторканість і безпека визначаються найвищою соціальною цінністю, кожний має право на належні, безпечні та здорові умови праці [3].

Створення оптимальних умов праці для досягнення європейських стандартів щодо гідних умов праці та збереження здоров'я працівників є частиною зобов'язань у рамках Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [10]. В Україні постійно формується правова база з попередження розвитку професійних і виробничо обумовлених захворювань, зниження факторів ризику їх розвитку, а також виявлення і лікування професійних хвороб. Діюча система безпеки і гігієни праці вже не відповідає існуючому соціально-економічному контексту й демонструє ознаки певних диспропорцій стосовно потреб громадян і бізнесу [6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ситуація щодо умов праці та стану здоров'я працюючого населення в Україні істотно погіршилася, основні виробничі фонди зношені на 70–80 %, понад 11 тис. споруд та близько 2 тис. будівель експлуатуються в аварійному стані, особливо на підприємствах недержавної власності [24, с. 2]. Економічні збитки лише від професійної захворюваності складають 1,14 % ВВП на рік [24, с. 4]. За рівнем смертності на виробництві Україна випереджає всі країни ЄС. Співвідношення нещасних випадків зі смертельними наслідками до загального їх числа складає в Україні 1:10, тоді як у Німеччині 1:1260, у Словаччині 1:208, у Польщі 1:145 [24, с. 3]. Приватизація великих та створення малих і середніх підприємств, застаріла законодавча база з безпеки і гігієни праці (БГП), а також високий рівень неформальної зайнятості та незадекларованої праці створили значні

© Фірсова О. Д., Соломенна Л. В., 2021

перешкоди для запобігання нещасним випадкам на роботі та професійним захворюванням, їх належної реєстрації [1].

Мета статті – проаналізувати чинну нормативно-правову базу з питань збереження здоров'я працюючого населення в Україні. Для досягнення означеної мети нами поставлені **завдання**: проаналізувати нормативно-правову базу з питань безпеки й гігієни праці в Україні; дослідити міжнародно-правові акти у сфері збереження здоров'я працюючого населення.

Виклад основного матеріалу. Поняття збереження здоров'я працюючого населення України має широкую ієрархічну правову базу, що свідчить про складність та міжгалузевість даного питання. Конституція України гарантує громадянам більшість прав, як правило, закріплених у конституційних актах сучасних держав, а саме: право на життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку; право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується; право на належні, безпечні умови праці тощо [3].

Відповідно до п. 1 ст. 9 Конституції України чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України (ВРУ), є невід'ємною частиною національного законодавства [3]. Згідно з п. 2 ст. 3 Закону України (ЗУ) “Про охорону праці, якщо міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана ВРУ, встановлено інші норми, ніж ті, що передбачені вітчизняним законодавством про охорону праці, застосовуються норми міжнародного договору [19].

Україна вже ратифікувала 71 конвенцію Міжнародної організації праці (МОП), серед яких 8 фундаментальних конвенцій, 4 пріоритетні конвенції та 59 із 177 технічних конвенцій [6, с. 33]. Сфери збереження здоров'я працюючого населення стосуються, насамперед, ратифіковані конвенції МОП: про інспекцію праці у промисловості і торгівлі (№ 81, 1947); про мінімальні норми соціального забезпечення (№ 102, 1952); про інспекцію праці в сільському господарстві (№ 129, 1969); про мінімальний вік для прийому на роботу (№ 138, 1973); про безпеку, гігієну праці та виробниче середовище (№ 155, 1981); про професійну реабілітацію та зайнятість інвалідів (№ 159, 1983); про безпеку та гігієну праці на шахтах (№ 176, 1995); про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці (№ 182, 1999); про безпеку та гігієну праці в сільському господарстві (№ 184, 2001) [25]. Досі не ратифіковано Конвенції: про допомогу у випадках виробничого травматизму (№ 121, 1964); про техніку безпеки та гігієну праці на портових роботах (№ 152, 1979); про безпеку та гігієну праці у будівництві (№ 167, 1988); про основи, що сприяють безпеці та гігієні праці (№ 187, 2006) [6, с. 34].

Основоположним правовим документом у сфері збереження здоров'я працюючого населення в Україні є ЗУ “Про охорону праці” [19], який визначає основні положення щодо реалізації конституційного права працівників на охорону їх життя і здоров'я у процесі трудової діяльності, на належні, безпечні і здорові умови праці, регулює за участю відповідних державних органів відносини між роботодавцем і працівником з питань БГП та виробничого середовища і встановлює єдиний порядок організації БГП в Україні.

Норми щодо БГП містяться в багатьох статтях Кодексу законів про працю України (КЗпП): “трудовий договір”, “робочий час”, “час відпочинку”, “праця жінок”, “праця молоді”, “професійні спілки, участь працівників в управлінні підприємствами, установами, організаціями”, “нагляд і контроль за дотриманням законодавства про працю” та інші [2].

ЗУ “Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності” визначає гарантії працюючих громадян щодо їх соціального захисту у зв’язку з тимчасовою втратою працездатності, вагітністю та пологами, від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, охорони життя та здоров’я [13].

До основних законодавчих актів про БПП слід віднести також “Основи законодавства України про охорону здоров’я”, що регулюють суспільні відносини в цій сфері з метою забезпечення гармонійного розвитку фізичних і духовних сил, високої працездатності і довголітнього активного життя громадян, усунення факторів, які шкідливо впливають на їх здоров’я, попередження і зниження захворюваності, інвалідності та смертності, поліпшення спадковості [7]. Законом передбачено: встановлення єдиних санітарно-гігієнічних вимог до організації виробничих та інших процесів, пов’язаних з діяльністю людей, а також до якості машин, обладнання, будівель, споживчих товарів та інших об’єктів, які можуть мати шкідливий вплив на здоров’я (ст. 28); проведення обов’язкових медичних оглядів осіб певних категорій, у тому числі працівників, зайнятих на роботах із шкідливими та небезпечними умовами праці (ст. 31); медико-соціальної експертизи втрати працездатності та стійкого розладу функцій організму (ст. 69).

ЗУ “Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення” встановлює необхідність гігієнічної регламентації небезпечних та шкідливих факторів фізичної, хімічної та біологічної природи, присутніх в середовищі життєдіяльності людини, а також їх державної реєстрації (ст. 9), вимоги до проектування, будівництва, розробки, виготовлення і використання нових засобів виробництва та технологій (ст. 15), гігієнічні вимоги до атмосферного повітря в населених пунктах, повітря у виробничих та інших приміщеннях (ст. 19), вимоги щодо забезпечення радіаційної безпеки (ст. 23) тощо [12].

ЗУ “Про об’єкти підвищеної небезпеки” спрямований на захист життя і здоров’я людей та довкілля від шкідливого впливу аварій на цих об’єктах шляхом запобігання їх виникненню, обмеження (локалізації) розвитку і ліквідації наслідків [18]. Процедуру проведення розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві, що сталися з особами, визначеними ст. 35 закону “Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування” регламентує постанова КМУ від 17 квітня 2019 р. № 337 [9]. Кримінальний кодекс України встановлює кримінальну відповідальність за порушення вимог БПП (наприклад, у статтях 271–275), які призвели до ушкодження здоров’я або смерті працівника або створили ситуацію, що загрожує життю людей [4].

До підзаконних правових актів, що стосуються здоров’я працюючого населення слід віднести Типове положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці, яке спрямоване на реалізацію системи безперервного навчання з питань БПП посадових осіб та інших працівників, надання домедичної допомоги потерпілим від нещасних випадків і правил поведінки у разі виникнення аварій. Відповідно до ст. 18 ЗУ “Про охорону праці” працівники під час прийняття на роботу і в процесі роботи повинні проходити за рахунок роботодавця інструктаж, навчання з питань охорони праці, з надання першої медичної допомоги потерпілим від нещасних випадків і правил поведінки у разі виникнення аварії [23].

Відповідно до статті 8 ЗУ “Про охорону праці” та статті 163 КЗпП на роботах зі шкідливими та небезпечними умовами праці, а також роботах, що пов’язані з забрудненням або тих, що здійснюються в несприятливих метеорологічних умовах, працівникам видаються безоплатно за встановленими нормами спеціальний одяг, спеціальне взуття та інші засоби колективного та індивідуального захисту [19; 2]. Роботодавець зобов’язаний забезпечити за свій рахунок придбання, комплектування, видачу та утримання засобів колективного та індивідуального захисту відповідно до НПА з охорони праці та колективного договору.

Наказом МОЗ від 21.05.2007 р. № 246 та змінами до нього від 14.02.2012 р. № 107 передбачена єдина методологія щодо організації і проведення медичних оглядів працівників, оптимізації повноти охоплення та якості медичних оглядів, визначення термінів проведення обстежень залежно від шкідливих факторів виробничого середовища [8]. Метою періодичних медичних оглядів є своєчасне виявлення ранніх ознак гострих і хронічних професійних захворювань (отруєнь) та виробничо зумовлених захворювань, забезпечення динамічного спостереження за станом здоров’я працівників в умовах дії шкідливих та небезпечних виробничих факторів і трудового процесу, вирішення питання щодо можливості працівника продовжувати роботу в умовах дії конкретних шкідливих та небезпечних виробничих факторів і трудового процесу, розробка реабілітаційних заходів працівникам, що віднесені за результатами медичного огляду до групи ризику, проведення відповідних оздоровчих заходів.

Норми та правила з гігієнічної класифікації праці затверджені наказом МОЗ від 08.04.2014 р. № 248 та спрямовані на гігієнічну оцінку умов та характеру праці на робочих місцях та застосовуються на підприємствах, в установах, організаціях усіх форм власності у випадках, передбачених законодавством [14]. Гігієнічна класифікація праці базується на принципі диференціації оцінок умов праці залежно від фактично визначених рівнів впливу факторів виробничого середовища і трудового процесу та з урахуванням їх можливої шкідливої дії на здоров’я працівників.

Відповідно до Положення про Державну службу України з питань праці (Держпраці), затвердженого постановою КМУ від 11.02.2015 р. № 96 [17] та Положення про Державний реєстр НПА з охорони праці від 08.06.2004 р. № 151 (зі змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства соціальної політики від 20.03.2017 р. № 432) [16] передбачений Показчик НПА з охорони праці [15].

За ініціативи Держпраці по удосконаленню НПА з БГП здійснюється перегляд та скасування застарілих НПА з охорони праці. Наказом Мінсоцполітики від 10.04.2017 р. № 592 вже було визначено такими, що не застосовуються на території України, 122 НПА СРСР у сфері БГП [11].

Важливо зауважити, що українська правова база з БГП демонструє дихотомічний підхід до БГП, у якому чітко розрізняються охорона праці, що розглядається переважно як промислова безпека, і питання санітарії, гігієни та виробничого середовища, що розглядаються як питання гігієни праці, на шкоду більш комплексному та цілісному підходу до БГП [6].

Гігієна праці, охорона праці, профпатологічна медична служба, медико-соціальна експертиза, реабілітація хворих визнаються інтегрованими частинами медицини праці. Урядовим рішенням від 28.12.2016 р. № 1044-р.

[20] було передбачено розроблення та узгодження із представниками Сторін соціального діалогу проекту Концепції відновлення системи медицини праці в Україні та здійснення профілактичних заходів щодо запобігання професійним захворюванням і професійним отруєнням у працівників, зайнятих на виробництвах із шкідливими умовами праці, прийняття якої сприятиме створенню дієвої системи медицини праці та управління ризиками для збереження здоров'я працюючих та трудового потенціалу країни, яка, по суті на сьогодні ще не діє.

Розпорядженням КМУ від 12.12.2018 р. № 989-р. схвалено Концепцію реформування системи управління охороною праці в Україні, що є рамковим документом, що формує контекст, бачення, принципи, задачі та основні напрями перебудови організації БГП в Україні на основі ризик-орієнтованого підходу для забезпечення переходу на стандарти країн ЄС у сфері БГП [21].

Метою Концепції є визначення ключових проблем існуючої системи управління БГП в Україні, основних напрямів і шляхів їх розв'язання для підвищення її результативності, формування сучасного безпечного та здорового виробничого середовища, мінімізації соціально-економічних наслідків від негативного впливу на стан здоров'я та працездатність людини під час трудової діяльності, створення національної культури профілактики в галузі БГП. Необхідно перейти від реактивного підходу до БГП, оснований на усуненні наслідків, до проактивного підходу до запобігання ризикам для здоров'я працівника.

Концепція БГП, крім того, має на меті узгодити законодавство України з принципами та положеннями міжнародних трудових норм, документів і настанов щодо трудових норм, документів і настанов Європейського Союзу, а також забезпечити їх ефективне додержання і реалізацію, зокрема: Конвенції МОП № 187 про основи, що сприяють безпеці та гігієні праці, 2006 р.; Резолюції МОП щодо статистики професійного травматизму внаслідок нещасних випадків на виробництві, ухваленої 16-ю Міжнародною конференцією статистиків праці 1998 р.; Керівництва МОП щодо систем управління безпекою та гігієною праці, МОП – БГП 2001 р.; Рамкової Директиви Ради 89/391/ЄЕС від 12.06.1989 р. про впровадження заходів для заохочення вдосконалень у сфері безпеки і охорони здоров'я працівників під час роботи; Директиви 2009/104/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 16.09.2009 р. стосовно мінімальних вимог щодо безпеки та здоров'я при використанні робочого обладнання працівниками при здійсненні професійної діяльності; Директиви Ради 89/656/ЄЕС від 30.11.1989 р. про мінімальні вимоги безпеки і охорони здоров'я при використанні працівниками засобів індивідуального захисту на робочому місці; Директиви Ради 89/654/ЄЕС від 30.11.1989 р. щодо мінімальних вимог стосовно безпеки і охорони здоров'я у робочих зонах; Резолюції Європейського Парламенту № 2015/2107(INI) від 25.11.2015 р. щодо Рамкової Стратегії Європейського Союзу із розвитку здоров'я та безпеки праці на 2014–2020 роки; Резолюції Європейського Парламенту № 2013/2112(INI) від 14.01.2014 р. про ефективні інспекції праці як стратегію поліпшення умов праці в Європі [5, с. 7].

Таким чином, концепція розроблена на довгострокову перспективу і стане основою для майбутнього розвитку сучасної політики у сфері збереження здоров'я працюючого населення для України, законодавчої бази та програм з БГП на державному, регіональному, галузевому рівнях.

У січні 2021 року на розгляд громадськості винесено законопроект “Про безпеку та здоров’я працівників на роботі”, який розроблено з метою формування нової національної системи запобігання професійним ризикам шляхом впровадження на законодавчому рівні ризикоорієнтованого підходу у сфері організації безпеки та здоров’я працівників та імплементації положень Директиви Ради 89/391/ЄЕС про впровадження заходів для заохочення вдосконалень у сфері безпеки та охорони здоров’я працівників під час роботи [22]. Запропоновані підходи передбачають організацію системи безпеки і здоров’я працівників за “проактивним” принципом запобіжних дій і зміну об’єкту впливу державної політики: з нинішніх “безпека праці” або “охорона праці” – на європейський “безпека працівника”. Ключовим завданням політики має стати не встановлення вимог до процесу організації безпеки, але до результативності цього процесу – усунення або мінімізація ризиків для життя і здоров’я працівника.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. В Україні діє загальнодержавна система безпеки й гігієни праці, яка створювалася під час загальної побудови вітчизняного законодавства з 1991 року. В результаті аналізу основних нормативно-правових документів, що стосуються збереження здоров’я працюючого населення, встановлено необхідність узгодження національного законодавства до європейських та міжнародних стандартів з безпеки та здоров’я на роботі, розробки Національної стратегії з заохочення БПП, і прийняття загального закону, який слугуватиме правовою базою національної системи запобігання професійним ризикам і визначить загальні функції, основні обов’язки та права всіх зацікавлених сторін цієї сфери (держави, працівників, роботодавців) щодо здоров’я і безпеки працівників.

Подальше наше дослідження буде направлено на вивчення питання адаптації державної політики у сфері збереження здоров’я працюючого населення до вимог ЄС.

Список використаних джерел

1. Безпека і здоров’я на роботі. Проект ЄС-МОП “На шляху до безпечної, здорової та задекларованої праці в Україні”. Київ, 2020. 88 с.
2. Кодекс законів про працю України. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 10.12.1971 р. № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (дата звернення: 19.03.2021).
3. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 19.03.2021).
4. Кримінальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 19.03.2021).
5. Настанови і рекомендації до Концепції реформування національної системи запобігання професійним ризикам і заохочення безпеки та гігієни праці. Проект ЄС-МОП “Зміцнення адміністрації праці з метою покращення умов праці і подолання незадекларованої праці”, 2017. 47 с.
6. Національний профіль з безпеки та гігієни праці. Україна : Проект ЄС-МОП “Зміцнення адміністрації праці з метою покращення умов праці і подолання незадекларованої праці” / Міжнародна організація праці. 2018. 208 с.
7. Основи законодавства України про охорону здоров’я : Закон України від 19.11.1992 р. № 2801-XIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12> (дата звернення: 19.03.2021).
8. Порядок проведення медичних оглядів працівників певних категорій : наказ Міністерства охорони здоров’я від 21.05.2007 р. № 246. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0846-07> (дата звернення: 19.03.2021).

9. Порядок розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві : Постанова Кабінету Міністрів України від 17.04.2019 р. № 337. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/337-2019-%D0%BF> (дата звернення: 19.03.2021).

10. Про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Угода від 27.06.2014 р. № 984-011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 19.03.2021).

11. Про визнання такими, що не застосовуються на території України, деяких нормативно-правових актів СРСР : наказ Міністерства соціальної політики від 10.04.2017 р. № 592. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0561-17> (дата звернення: 19.03.2021).

12. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення : Закон України від 24.02.1994 р. № 4004-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12> (дата звернення: 19.03.2021).

13. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 23.09.1999 р. № 1105-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14> (дата звернення: 19.03.2021).

14. Про затвердження Державних санітарних норм та правил "Гігієнічна класифікація праці за показниками шкідливості та небезпечності факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу" : наказ Міністерства охорони здоров'я від 08.04.2014 р. № 248. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0472-14> (дата звернення: 19.03.2021).

15. Про затвердження Показчика нормативно-правових актів з охорони праці: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.05.2018 р. № 55. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0055880-18> (дата звернення: 19.03.2021).

16. Про затвердження Положення про Державний реєстр нормативно-правових актів з охорони праці : наказ Державного комітету України з нагляду за охороною праці від 08.06.2004 р. № 151. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0778-04> (дата звернення: 19.03.2021).

17. Про затвердження Положення про Державну службу України з питань праці : Постанова Кабінету Міністрів України від 11.02.2015 р. № 96. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/96-2015-%D0%BF> (дата звернення: 19.03.2021).

18. Про об'єкти підвищеної небезпеки : Закон України від 18.01.2001 р. № 2245-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2245-14> (дата звернення: 19.03.2021).

19. Про охорону праці : Закон України від 14.10.1992 р. № 2694-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12> (дата звернення: 19.03.2021).

20. Про схвалення Концепції відновлення системи медицини праці в Україні та здійснення профілактичних заходів щодо запобігання професійним захворюванням і професійним отруєнням у працівників, зайнятих на виробництвах із шкідливими умовами праці : проєкт розпорядження Кабінету Міністрів України. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/NT3365?an=24> (дата звернення: 19.03.2021).

21. Про схвалення Концепції реформування системи управління охороною праці в Україні та затвердження плану заходів щодо її реалізації : розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.12.2018 р. № 989-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-shvalennya-konceptsiyi-reformuvannya-sistemi-upravlinnya-ohoronoyu-praci-v-ukrayini-ta-zatverdzhennya-planu-zahodiv-shchodo-yuyi-realizaciyi> (дата звернення: 19.03.2021).

22. Проєкт Закону України "Про безпеку та здоров'я працівників на роботі". Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=2aef0adc-3565-4b0c-a018-df258017427a&title=ProektZakonuUkrainiproBezpekuTaZdoroviaPratsivnikivNaRoboti> (дата звернення: 19.03.2021).

23. Типове положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці : наказ Державного комітету України з нагляду за охороною праці від 26.01.2005 р. № 15. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0231-05> (дата звернення: 19.03.2021).

24. Чернюк В. І. Умови праці, стан здоров'я та медичного обслуговування працюючого населення України / Державна установа "Інститут медицини праці ім. Ю. І. Кундієва Національної академії медичних наук України". URL: https://imtuik.org.ua/upload-files/covid-19/chernjuk/umovy_praci_vi_chernjuk.pdf (дата звернення: 19.03.2021).

25. ILO: International Labour Standards on Occupational Safety and Health. URL: <https://www.ilo.org/global/standards/subjects-covered-by-international-labour-standards/occupational-safety-and-health/lang--en/index.htm> (дата звернення: 19.03.2021).

Firsova O. D.,

*PhD in Public Administration, Associate Professor of Social and Humanitarian Policy Department,
NAPA, Kyiv*

ORCID 0000-0001-9695-0729

Solomenna L. V.,

Postgraduate student of Social and Humanitarian Policy Department, NAPA, Kyiv

ORCID 0000-0003-2548-8594

LEGAL FOUNDATIONS FOR ENSURING OCCUPATIONAL HEALTH IN UKRAINE

Under the EU-Ukraine Association Agreement, Ukraine is required to ensure safe and healthy working conditions in order to comply with the European standards of a decent working environment. The country is constantly improving the legal framework for the prevention of occupational accidents and diseases, as well as mitigation of risk factors behind their development. Notably, Ukraine has already ratified seventy-one conventions of the International Labour Organization, including the eight fundamental conventions, the four governance (priority) conventions and fifty-nine of the 177 technical conventions. Nevertheless, the existing system of occupational safety and health does not correspond to the present socio-economic context and shows signs of certain disproportion regarding the actual needs of citizens and businesses.

The national law distinguishes between “labour protection”, which is responsible for industrial safety, and “labour hygiene”, which oversees hygiene, sanitation and work environment. The analysis of the legal framework on occupational health indicates that this goes contrary to more holistic approaches typically applied internationally. For this reason, it is pertinent for Ukraine to establish a corresponding system with a “proactive” stance on preventive measures, as well as to change the object of public policy, shifting it away from “labour protection/hygiene” to “occupational safety and health” (OSH). As the first step in this direction, the government has already approved the Concept of the reforming of the National OSH management system. The Concept envisions a set of reforms leading towards safer and healthier working conditions, and minimization of the negative impact of socio-economic consequences of work on human health and productivity.

The successful compliance of national legislation with the international norms, notably the EU directives, require several additional pre-conditions. This includes the development of the National strategy for the promotion of occupational safety and health and the enactment of a specific law, which would serve as a legal foundation for the national system of professional hazard prevention and define the main functions, duties and rights of all the parties involved in occupational safety and health (public authorities, employees, employers).

Keywords: public policy; health policy; occupational health; occupational safety; Ukrainian law.

References

1. Bezpeka i zdorovia na roboti. Proekt YeS-MOP “Na shliakhu do bezpechnoi, zdorovoi ta zadeklarovanoi pratsi v Ukraini”. (2020). Kyiv [in Ukrainian].
2. . Kodeks zakoniv pro pratsiu Ukrainy. *Vidomosti Verkhovnoi Rady URSS* vid 10.12.1971 r. № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.
3. Konstytutsiia Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 28.06.1996 r. № 254k/96. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
4. Kryminalnyi kodeks Ukrainy. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 05.04.2001 r. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
5. Nastanovy i rekomendatsii do Kontseptsii reformuvannia natsionalnoi systemy zapobihannia profesiinym ryzykam i zaokhochennia bezpeky ta hihiieny pratsi. Proiekt YeS-MOP “Zmitsnennia administratsii pratsi z metoiu pokrashchennia umov pratsi i podolannia nezadeklarovanoi pratsi”. (2017). Mizhnarodna orhanizatsiia pratsi [in Ukrainian].
6. Natsionalnyi profil z bezpeky ta hihiieny pratsi. Ukraina: Proiekt YeS-MOP “Zmitsnennia administratsii pratsi z metoiu pokrashchennia umov pratsi i podolannia nezadeklarovanoi pratsi”. (2018). Mizhnarodna orhanizatsiia pratsi [in Ukrainian].
7. Osnovy zakonodavstva Ukrainy pro okhoronu zdorovia : Zakon Ukrainy vid 19.11.1992 r. № 2801-XIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>.
8. Poriadok provedennia medychnykh ohliadiv pratsivnikiv pevnykh katehoriy: nakaz Ministerstva okhorony zdorovia vid 21.05.2007 r. № 246. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0846-07>.

9. Poriadok rozsliduvannya ta obliku neshchasnykh vypadkiv, profesiynykh zakhvoriuvan ta avari na vyrobnytstvi: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 17.04.2019 r. № 337. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/337-2019-%D0%BF>.

10. Pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnimi derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony: Uhoda vid 27.06.2014 r. № 984_011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 [in Ukrainian].

11. Pro vyznannya takymy, shcho ne zastosovuiutsia na terytorii Ukrainy, deiakykh normatyvno-pravovykh aktiv SRSR: nakaz Ministerstva sotsialnoi polityky vid 10.04.2017 r. № 592. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0561-17>.

12. Pro zabezpechennia sanitarnoho ta epidemichnoho blahopoluchchia naselennia: Zakon Ukrainy vid 24.02.1994 r. № 4004-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12>.

13. Pro zahalnooboviazkove derzhavne sotsialne strakhuvannia: Zakon Ukrainy vid 23.09.1999 r. № 1105-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14>.

14. Pro zatverdzhennia Derzhavnykh sanitarnykh norm ta pravyl "Hihiianichna klasyfikatsiia pratsi za pokaznykamy shkidlyvosti ta nebezpechnosti faktoriv vyrobnychoho seredovyshcha, vazhkosti ta napruzhenosti trudovoho protsesu": nakaz Ministerstva okhorony zdorovia vid 08.04.2014 r. № 248. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0472-14>.

15. Pro zatverdzhennia pokazhchyka normatyvno-pravovykh aktiv s ohorony pratsi: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 24.05.2018 r. № 55. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0055880-18>.

16. Pro zatverdzhennia polozhennia pro Derzhavnyi reiestr normatyvno-pravovykh aktiv z okhorony pratsi: nakaz Derzhavnogo komitetu Ukrainy z nahliadu za ohoronoiu pratsi vid 08.06.2004 r. № 151. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0778-04>.

17. Pro zatverdzhennia polozhennia pro Derzhavnu sluzhbu Ukrainy z pytan pratsi: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 11.02.2015 r. № 96. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/96-2015-%D0%BF>.

18. Pro objekty pidvyshchenoi nebezpeky: Zakon Ukrainy vid 18.01.2001 r. № 2245-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2245-14>.

19. Pro ohoronu pratsi: Zakon Ukrainy vid 14.10.1992 r. № 2694-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>.

20. Pro skhvalennia Konceptsii vidnovlennia systemy pratsi v Ukraini ta zdiysnennia profilaktychnykh zakhodiv shchodo zapobihannia profesiynym zakhvoriuvanniam i profesiynym otruienniam u pratsivnikiv, zainiatykh na vyrobnytstvakh iz shkidlyvymy umovamy pratsi: rozporyadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/NT3365?an=24>.

21. Pro skhvalennia Konceptsii reformuvannia systemy upravlinnia ohoronoiu pratsi v Ukraini ta zatverdzhennia planu zakhodiv shchodo ii realizatsii: rozporyadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 12.12.2018 r. № 989-r. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-shvalennya-konceptsiyi-reformuvannya-sistemi-upravlinnya-ohoronoyu-praci-v-ukrayini-ta-zatverdzhennya-planu-zahodiv-shchodo-yiyi-realizatsiyi>.

22. Proekt zakonu Ukrainy "Pro bezpeku ta zdorovia pratsivnikiv na roboti". URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=2aef0adc-3565-4b0c-a018-df258017427a&title=ProektZakonuUkrainiproBezpekuTaZdoroviaPratsivnikivNaRoboti>.

23. Typove polozhennia pro poriadok provedennia navchannia i perevirky znan z pytan ohorony pratsi: nakaz Derzhavnogo komitetu Ukrainy z nahliadu za ohoronoiu pratsi vid 26.01.2005 r. № 15. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0231-05>.

24. Chernjuk, V.I. Umovy prats, stan zdoroviia ta medychnoho obsluhovuvannia pratsiuiuchoho naselennia Ukrainy. State Institution "Kundiiev Institute of Occupational Health of the National Academy of Medical Sciences of Ukraine". URL: https://imtuik.org.ua/upload-files/covid-19/chernjuk_umovy_praci_vi_chernjuk.pdf [in Ukrainian].

25. ILO: International Labour Standards on Occupational Safety and Health. URL: <https://www.ilo.org/global/standards/subjects-covered-by-international-labour-standards/occupational-safety-and-health/lang-en/index.htm>.

Надійшла до редакції 19.03.2021 р.